

ความเป็นมาของปัญหา

วรรณกรรมชาดกมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของสังคมไทยมา เป็น เวลาช้านานตั้งแต่อดีต กาลจนกระทั่งปัจจุบัน วรรณกรรมประเภทนี้ เกิดขึ้นตั้งแต่ เมื่อไรนั้น ยากที่จะหาหลักฐานมายืนยัน ได้ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและผู้ใฝ่รู้ในเรื่องนี้ได้ศึกษาค้นคว้า และได้แสดงทรรศนะเอา ไว้บ้างพอสรุปได้ คือ ชาดกบางเรื่อง เป็นนิทานโบราณที่เล่าสืบต่อกันมาก่อนสมัยพุทธกาล พระ พุทธองค์ทรงนำ เรื่อง เหล่านี้มา เป็นอุทาหรณ์ในการแสดงพระธรรม เทศนาประการหนึ่ง¹ ประการ ที่สองพระพุทธองค์ทรงระลึกชาติได้ถึงครั้งที่ เสวยพระชาติ เป็นพระโพธิสัตว์ และทรงนำ เรื่องใน อดีตชาติดังกล่าวมาแสดงพระธรรม เทศนาแก่พุทธศาสนิกชนและประการที่สามนักปราชญ์ทางพระ พุทธศาสนาได้แต่งขึ้นมาจากภายหลังด้วยจุดมุ่งหมายที่จะปลุกฝังศรัทธาให้ เกิดขึ้นในจิตใจของพุทธ- ศาสนิกชน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิจารณ์ เกี่ยวกับการแต่ง ชาดกไว้ว่า

มาเกิดสมมุติขึ้นต่อมาจากหลังพระพุทธกาลว่ามหาสัตว์ในชาดกนั้นๆ คือพระพุทธเจ้าในอดีต ชาติ ครั้นเมื่อมาคบบ้างร้อยกรองพระไตรปิฎกกันขึ้นชั้นหลังๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลุกศรัทธา ให้มั่นคงความเชื่อของคน จึงแต่งประชุมชาดกประหนึ่งว่า พระพุทธองค์ได้ทรงแสดง ไว้ชัดเจนว่ามหาสัตว์นั้นๆ ได้มาเกิด เป็นพระพุทธองค์ และบุคคลและสัตว์อื่นๆ นั้นมา เป็น ผู้นั้นผู้นี้ในปัจจุบันชาติ²

หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวถึงการเกิดชาดกไว้ว่า

¹ กรมศิลปากร, "คำอธิบายปัญหาชาดก" ใน "ประชุมชาดกในประ เทศนี้แต่โบราณ 50 เรื่อง" (พระนคร : โรงพิมพ์พิพรรณาการ, 2476), หน้าค่านา.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าค่านา.

ชาคนั้น เป็นคำที่พระพุทธเจ้าตรัส แต่ก็เป็นการแน่นอนว่าถ้าพระพุทธเจ้าตรัสจริงก็คงจะนำเอาเรื่องเก่าที่เล่ากันมาช้านานก่อนพุทธกาล เพราะชาคนก็ไม่ใช่อื่นไกล คือนิยายโบราณนั่นเอง. . . ในบางเรื่องทำให้รู้สึก ว่า ชาคนเหล่านี้พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเล่า แต่เป็นพวกนักแต่งแต่งเป็นบาลีขึ้นภายหลัง แล้วก็เอาใส่ในพระโอษฐ์ของพระ พุทธเจ้า... บางทีอาจจะเป็นได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ พระพุทธเจ้าทรงเล่าเพียงบางตอน แล้วนักปราชญ์หรือผู้ที่เชื่อว่าคนเป็นนักปราชญ์ ก็นำมาแต่งต่อขึ้นภายหลัง³

จะเห็นได้ว่า ชาคนเป็นวรรณกรรมที่เกิดต่อเนื่องกันมาต่างเวลาและต่างลักษณะกันออกไป และยิ่งนานวันจำนวนชาคนก็ยิ่งเพิ่มขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามแม้ว่าวรรณกรรมชาคนจะมีการกำเนิดขึ้นต่างกันออกไปดังกล่าวแล้ว พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ก็ยังเชื่อมั่นว่าชาคนเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์และต่างมีความศรัทธาเชื่อถือกันว่าเอาคติจากชาคนไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตตลอดมา ดังที่ กิ่งแก้ว อัศดถากร ได้แสดงความเห็นไว้ว่า

นิทานคติ หรือนิทานอุทาหรณ์ได้รับความนิยมเสมอมา โดยเฉพาะเรื่องชาคนไม่ว่าจะเล่าถึงพระโพธิสัตว์ในพระชาติที่ทรงบังเกิดเป็นพระโพธิสัตว์กิติ สัตว์กิติ ย่อมเป็น เรื่องที่สอนใจและประทับใจผู้ฟังเป็นพิเศษ นิทานอุทาหรณ์อื่น ๆ ที่มีชื่อเสียง เช่น นิทานอีสป ยังมีความหมายไม่ลึกซึ้งเท่า เพราะชาคนนั้นนอกจากจะให้ความรู้แล้วยังสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธประวัติ อันแสดงถึงวิวัฒนาการทางกายและจิตใจของชีวิตหนึ่ง ๆ จากความหยาบไปสู่ความประณีต และจากความเป็นผู้มีสติปัญญาน้อยไปสู่ความสมบูรณ์รอบรู้ เรื่องชาคนจึงเป็นประโยชน์ เป็นหลัก และแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างดี ยิ่งด้วยอีกประการหนึ่ง⁴

วรรณกรรมชาคนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ นิบาตชาคน และพาหิรกชาคน (ชาคนนอกนิบาต) ชาคนประเภทแรกเชื่อกันว่าเป็นพุทธวจนะ เป็นคำถ้อยคำอยู่ในขุททกนิกายพระสุตตันตปิฎก พระไตรปิฎก รวมทั้งสิ้น 547 เรื่อง ส่วนพาหิรกชาคน (ชาคนนอกนิบาต) นั้น

---

³ หลวงวิจิตรวาทการ, วรรณคดีชาคนฉบับหลวงวิจิตรวาทการ (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2499), หน้า 63, 84-85.

⁴ กิ่งแก้ว อัศดถากร, วรรณกรรมบ้านใน (พระนคร : หน่วยศึกษานิเทศ กรมการฝึกหัดครู, 2513), หน้า 16.

เป็นชาดกที่แต่งขึ้นภายหลังและมีอยู่จำนวน มาก เช่นกัน พาทริกชาดกที่มีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทยคือ ปัญญาสชาดก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่มาของวรรณกรรมชาดกไทยรุ่นหลังหลายเรื่อง ทั้งวรรณกรรมแบบฉบับ^๕ และวรรณกรรมท้องถิ่น นอกจากวรรณกรรมฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาท (หินยาน) แล้ววรรณกรรมชาดกฝ่ายพระพุทธศาสนาหายานก็มีอยู่จำนวนไม่น้อย วรรณกรรมพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในประเทศไทย ได้แก่ ชาดกมาลา และชาดกในมหาวัสตุ

ชาดกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ คนไทยสมัยก่อนซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ และผู้อ่านล้วนแต่มีความรักหวงแหนอยากจะทำคงอยู่เป็นมรดกของชาติสืบไป ด้วยความเป็นห่วงในมรดกทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านวรรณกรรมชาดกเหล่านี้ จึงพบว่ามียุทธศาสตร์ที่แสดงความห่วงใยในศิลาจารึก เช่น

อันหนึ่งโสดนับแต่ปีสถาปนา พระมหาธาตุนี้ไป เมื่อได้ แก้อสิบ แก้อปีดิงในปีกุน อันว่าพระปิฎกไตรยนี้จักหายแลหาคนจักรู้แท้แลมิได้ เลย ยังมีคนรู้คั่นส เล็กน้อยไซ้ ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติหาคนสวดมิได้ เลย ธรรมชาดกอันอื่นไซ้ มีต้นหาปลายมิได้มีปลายหาต้นมิได้ เลย ^๖

ความห่วงใยวรรณกรรมชาดกของชาตินั้นมีมาตั้งแต่ครั้งสุโขทัย เป็นราชธานี และปัจจุบันก็ยังมีผู้ที่มีความ เป็นห่วง เช่นนั้น ดังนั้นจึงมีผู้รวบรวม ศึกษาค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมชาดก

อย่างไรก็ตามการศึกษาวรรณกรรมชาดกของไทยที่กระทำกันมานั้นยังอยู่ในขอบเขตจำกัดคือมีการศึกษากัน เฉพาะวรรณกรรมชาดกที่พิมพ์ เผยแพร่แล้วเท่านั้น และมักจะเป็นวรรณกรรมแบบฉบับเท่านั้น เดียวกันกับการศึกษาวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ แท้จริงแล้ววรรณกรรมชาดกของไทยยังมีอยู่อีกจำนวนมากที่มีได้พิมพ์ เผยแพร่ หรือมิฉะนั้นก็เป็นการพิมพ์แจกจำนวนน้อยในวงจำกัด วรรณกรรมชาดกไทยเหล่านี้มีอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยในรูปของสมุดข่อย

---

^๕ วรรณกรรมแบบฉบับ หมายถึงวรรณกรรมที่ถือว่าแต่งได้สมบูรณ์ถูกต้อง เป็นแบบแผนและเป็นที่นิยม มัก เป็นผลงานของพระมหากษัตริย์ และกวีราชสำนัก.

^๖ สำนักนายกรัฐมนตรี, จารึกสุโขทัย ประชุมจารึกภาคที่ 1 นครชุม (หลักที่ 3) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521), หน้า 63.

และโบราณ และยังหาผู้ที่ศึกษาและปริวรรตได้น้อยนัก ด้วยเหตุนี้ผู้ที่รักและห่วงหาพรรณกรรม
ไทยหลายท่านจึงได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้คล้ายคลึงกัน เช่น

จันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้กล่าวว่า

ในปัจจุบันวรรณกรรม เอกของชาติอีกหลาย เรื่องจมอยู่ในกองสมุดข่อยผู้ ๆ ในหอสมุดหลาย
ต่อ หลายแห่งโดยมิได้รับการเอาใจใส่จากใครเลย พร้อมกันนั้นก็กำลังเลือนลางไปจาก
ความทรงจำของอนุชนผู้ที่จะมา เป็นกำลังของชาติในวันข้างหน้าไปทุกขณะอีกประการหนึ่ง
นอกจากอนุชนของไทยจะขาดความสนใจในวรรณคดีไทยดังกล่าวมาแล้วยังมีความโน้มเอียง
ไปสนใจวรรณคดีต่างประเทศเสียอีกเล่า ซึ่งถ้าจะ เปรียบคุณค่า ของวรรณกรรมด้วยกันแล้ว
สำนวน กวีโวหาร ความประณีตลึกลับก็ผิดกันมาก จะหาวรรณคดีของใครมา เปรียบเทียบกับ
ของไทยได้ยากนัก ⁷

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวว่า "การศึกษาวรรณคดีไทย เกือบจะถึงภาวะอัมตัม เพราะ
ในช่วงระยะเวลา 50 ปี มา นี้ เราศึกษาวรรณคดีกันในแนวลึกมากกว่าแนวกว้างจำนวนหนังสือ
มิได้เพิ่มพูนขึ้น หนังสือวรรณคดีไทยถูกจำกัดจำนวนไว้ตามที่ผู้เขียนคำราประวัติวรรณคดี เสนอ
รายชื่อหนังสือไว้" ⁸

อุดม หนูทอง กล่าวว่า ". . . ขาดผู้สนใจศึกษา และเก็บรวบรวมสะสม เป็นเหตุ
ให้วรรณกรรมรุ่นเก่าชำรุดสูญหายไปมาก คงเหลือแต่ เฉพาะรุ่นหลังไม่ เกินอยุธยาตอนปลาย
และที่คงอยู่ส่วนใหญ่มีอายุราว 60 ถึง 150 ปี เท่านั้น" ⁹

การศึกษาวรรณกรรมชาดกของไทยที่จำกัดอยู่ในวงวรรณกรรมชาดกที่ตีพิมพ์แล้วซึ่ง
ส่วนใหญ่เป็นผลงานของกวีราชสำนักนั้นอาจจะ เนื่องจากเหตุต่าง ๆ เช่น ความยากลำบากที่จะ

⁷ จันทิชย์ กระแสสินธุ์, ทวาทศมาสโคลงคั่น (พระนคร: ศิริมิตรการพิมพ์,
2512), หน้า 53.

⁸ สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
การศาสนา, 2518), หน้า 2.

⁹ อุดม หนูทอง, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก (สงขลา:
ศูนย์ส่งเสริมภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้, 2521), หน้า 2.

ทำความเข้าใจภาษาไทยสมัยก่อนให้ชัดเจนได้ เนื่องจากภาษาไทยสมัยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงผิดแปลกออกไปจากภาษาไทยสมัยก่อน ทั้งทางด้านอักขรวิธี และความหมายของคำ และวรรณกรรมชาดกท้องถิ่นส่วนใหญ่จะแต่งด้วยภาษาถิ่น ยากที่ผู้อยู่ต่างถิ่นจะทำความเข้าใจได้ นอกจากนี้อาจมีความเห็นว่าวรรณกรรมชาดกท้องถิ่นนั้นมีความดีเด่นในด้านต่างๆ ดีกว่าวรรณกรรมชาดกที่กวีราชสำนักได้แต่งขึ้นไม่ว่าด้านกวีโวหาร หรือคุณค่าด้านอื่น ๆ เป็นต้น จะด้วยเหตุปัจจัยอะไรก็ตามการที่มีได้มีการศึกษาวรรณกรรมชาดกให้ครอบคลุมถึงวรรณกรรมชาดกท้องถิ่นนั้นย่อมเป็นการยากที่จะกล่าวว่า การศึกษาวรรณกรรมชาดกในประเทศไทยสมบูรณ์แล้ว เพราะการศึกษาวรรณกรรมชาดกท้องถิ่นจะทำให้ได้รู้เห็นถึงชีวิต เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมและได้รับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของคนไทยภาคต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้แต่งได้สอดแทรกสิ่งเหล่านี้ไว้ในผลงาน นอกจากนี้ยังได้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวรรณกรรมชาดกท้องถิ่นกับวรรณกรรมแบบฉบับหรือวรรณกรรมราชสำนักอีกด้วย ในเรื่องคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่นนั้น ผู้รู้ทางวรรณกรรมท้องถิ่นหลายท่านได้แสดงทรรศนะเอาไว้ เช่น

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ว่า

การศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์วิจัยภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักศึกษา ครูอาจารย์ และผู้สนใจวรรณกรรมท้องถิ่นหลายประการ คือ

1. เป็นประโยชน์ทางการศึกษาหรือวิชาการ
2. ก่อให้เกิดความบันเทิง
3. ได้รับคติธรรม แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีศิลปะ
4. เป็นเครื่องส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสังคม ระหว่างชาติ
5. เป็นการกระตุ้นเตือนให้อนุชนได้ตระหนักถึงสิ่งที่ดีงามของท้องถิ่น และเกิดความรู้สึกหวงแหน ตลอดจนช่วยกันเก็บรักษาไว้สืบไป ¹⁰

กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของวรรณกรรมท้องถิ่นไว้ว่า

---

¹⁰ สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์, คหิวบ้านปักษ์ใต้ (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2512), หน้า 2-3.

1. เป็นเสมือนเครื่องช่วยย้ํามนุษย์รู้จัก และเข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปดีขึ้น เพราะเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกรู้สึกคิด ความเชื่อ ความกลัว ความนิยม ความบันเทิง ระเบียบแบบแผน และอื่น ๆ
2. เป็นเหมือนกรอบล้อมย้ําชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดี และถูกต้องแม้แต่กฎหมาย บ้านเมืองก็ยังไม่บังคับจิตใจมนุษย์ได้เท่าเพราะได้ย้ําได้ฟัง และอบรมอยู่กับชีวิตแบบนั้น ๆ มาแต่ก่อนแต่ออก
3. มีคุณค่าทางศิลปะและศาสตร์ เป็นต้นแห่งศิลปะชั้นสูง และช่วยย้ําการศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ กว้างขวางลึกซึ้ง ¹¹

วิเชียร ๗ นคร ย้ําถึงคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่นว่า"การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นย่อมจะก่อให้เกิดคุณค่าอย่างมหาศาลทางวิชาการ สังคม วัฒนธรรม จริยธรรม และคตินิยม" ¹²

ฉัฐวุฒิ สุทธิสงคราม แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นว่า "วรรณกรรมประจำท้องถิ่น เป็นกระจกส่องย้ําให้เห็นชีวิตจิตใจ และขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของคนในถิ่นแต่ละถิ่นได้เป็นอย่างดี และเป็นกระจกส่องย้ําให้เห็นประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี" ¹³

นอกจากนี้ ธวัช ปุณโฆทก ผู้เฝ้ําศึกษาในวรรณกรรมท้องถิ่นได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่นว่า "วรรณกรรมท้องถิ่นจะสะท้อนย้ําให้เห็นถึงสภาวะของประชาคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีช่วยย้ําให้เข้าใจลักษณะของสังคม ค่านิยม ปรัชญา และวิถีแห่งชีวิต" ¹⁴

¹¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส, คติชาวบ้าน (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 2-3.

¹² วิเชียร ๗ นคร, "จริยธรรมและคตินิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมลายลักษณ์ของภาคใต้, "ใน เอกสารการสัมมนาทางวิชาการวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือชุด, 2528, หน้า 4.

¹³ ฉัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, วรรณกรรมปากย้ําใต้ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522), หน้าคานา

¹⁴ ธวัช ปุณโฆทก, วรรณกรรมท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525), หน้า 13.

วรรณกรรมชาดกภาคใต้ คงมีสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เพราะพระพุทธศาสนาได้ฝังลึกในดินแดนส่วนนี้ นับเป็นเวลากว่าพันปี เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแพร่ไปถึงที่ใด การสร้างสรรค์วรรณกรรมพุทธศาสนาเพื่อการอบรมสั่งสอนย่อมจะเกิดตามมา และวรรณกรรมดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งคือ วรรณกรรมชาดก ความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาในดินแดนภาคใต้นั้นปรากฏอยู่ในหลักฐานต่าง ๆ มากมายทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และจารึกต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อความบางตอนที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 พ้อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งกล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราช เมืองหลวงของไทยภาคใต้สมัยโบราณว่ามีความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนามากแม้อาณาจักรสุโขทัยก็ยังต้องนิมนต์พระสงฆ์องค์เจ้าและนักปราชญ์ไปจาก เมืองโบราณแห่งนี้ ข้อความดังกล่าวนี้มีว่า ". . . มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปุศุทั้งหลายในเมืองนี้ ล้วนแต่ลูกจากเมืองศรีธรรมราชมา" ¹⁵ การแต่งวรรณกรรมชาดกเพื่อประโยชน์ในการอบรมสั่งสอน และการเรียนของชาวไทยภาคใต้คงมีสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย ดังที่ ศักดิ์ศรี แยมันดาคา ได้กล่าวถึงความเจริญในการศึกษาพระพุทธศาสนาในเมืองนครศรีธรรมราชว่า

. . . พระองค์ทรงสนพระทัยในการประพดปฏิบัติของพระสงฆ์ เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพวกที่นับถือลัทธิลังกาวงศ์ เป็นอย่างมาก เห็นว่ามีแบบแผนดีงามน่าเลื่อมใสศรัทธา และมี แก่นสาร สมควรจะนำไป เป็นแบบอย่างที่กรุงสุโขทัยราชธานี. . . หลักฐานที่แสดงว่าพ้อขุนรามคำแหงทรงนำลัทธิลังกาวงศ์ขึ้นไปจาก เมืองนครศรีธรรมราชนี้ จะเห็นได้จากพระอธิบายตอนหนึ่งในเรื่องพระร่วงของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ว่า "ทรงบำรุงการศึกษา ด้วยเสาะหาพระสงฆ์ลังกาวงศ์ที่รอบรู้พระไตรปิฎกขึ้นมาจาก เมืองนครศรีธรรมราช" ¹⁶

และสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวถึงการศึกษา และการแต่งชาดก ว่า "ความนิยมใช้

¹⁵ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, 2526), หน้า 14.

¹⁶ ศักดิ์ศรี แยมันดาคา, ศักดิ์ศรีวรรณกรรม (กรุงเทพฯ : โอเคียบสโตร์, 2517), หน้า 25.

ภาษาบาลีสั่งไว้ขยายธรรมมีมาตลอด ขยายออกไปถึงความนิยมแต่งชาดกเป็นภาษาบาลีด้วย" ¹⁷

วรรณกรรมชาดกภาคใต้มีอยู่จำนวนมากไม่น้อยที่เก็บรวบรวมไว้ในศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต และศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสงขลา เป็นต้น วรรณกรรมชาดกเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดา และประชาชนไทยภาคใต้ในอดีต และเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้สังคมภาคใต้มีความเจริญรุ่งเรืองในหลาย ๆ ด้านตลอดมา วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือ (สมุดข่อย) เหล่านี้มีคุณค่าทางด้านคติธรรม วรรณศิลป์ ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ถึงกระนั้นก็ตามวรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่มีอยู่ในหนังสือเหล่านี้ก็ยังมีได้มีผู้ใดได้ศึกษาวิเคราะห์ให้มีความรู้ความเข้าใจ และประจักษ์ในคุณค่าดังกล่าว และหากปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปหนังสือที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชาดกจำนวนมากนี้ก็จะถูกทำลายไปด้วยเหตุธรรมชาติ หรือด้วยเหตุอื่น ๆ อย่างแน่แท้ ด้วยเหตุนี้ ประทีป ชุมพล จึงได้แสดงออกถึงความเป็นห่วงในมรดกทางวรรณกรรมภาคใต้ และเร่งเร้าให้มีการศึกษาว่า "วรรณกรรมภาคใต้มีลักษณะหลายอย่างที่น่าศึกษา หากจะพูดในด้านคุณค่าทางวรรณคดีแล้วก็มีอยู่หลายเรื่องที่ตีเด่นมีลักษณะเฉพาะตัว การศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมจากท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ควรรีบเร่งเร่งกระทำเพราะเหตุที่กระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง และนับวันจะสูญหายไปหมด"¹⁸

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรจะได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือ บุคอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มา ลักษณะ และคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือ นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ด้านวรรณกรรมไทย และเป็นการขยายขอบเขตการศึกษาวรรณกรรมชาดกของไทยได้ส่วนหนึ่ง ซึ่งจะทำให้การศึกษาวรรณกรรมชาดกไทยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและจะส่งผลดีต่อวงวรรณกรรมไทย และสังคมไทยต่อไปด้วย

¹⁷ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, รายงานวิจัยพุทธศาสนาลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา (สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2523), หน้า 1.

¹⁸ ประทีป ชุมพล, วรรณกรรมภาคใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์, 2519), หน้า 4.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มา ความสัมพันธ์กับชาดกอื่น ๆ และลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้ในด้านต่าง ๆ คือ วรรณศิลป์ คติธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์นี้จะศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือชุดในด้านต่าง ๆ คือ ที่มา ลักษณะ ความสัมพันธ์กับชาดกอื่น ๆ วรรณศิลป์ คติธรรม และวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคม วรรณกรรมชาดกจากหนังสือชุดที่ใช้ศึกษามีทั้งหมด 20 เรื่อง คือ พระมหาชาดก (เวสสันดรชาดก) มหาพนคำฉันท์ มหาราชคำฉันท์ มหาชนก มโหสถ สุวรรณสาม จันทกุมาร เจ้าวิฑูร นางสิบสอง(พระรถเมรี) สังข์ทอง เจ้าสุบิน มโหรีนิบาต สุทธิกัมชาดก ยศกิจนิทานนกจาบ (นิทานนกกระจาบ) เสือโค พระยาจัดทัน วรวง จันทะฆาต และจันทกนิรชาดก

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูล
  - 1.1 รวบรวมข้อมูลวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ ในจังหวัดภาคใต้ ในการเก็บข้อมูลจะยึดต้นฉบับตัวเขียนด้วยลายมือเป็นหลัก หากเรื่องใดมีเกินหนึ่งสำนวนหรือหนึ่งฉบับ จะเลือกสำนวนหรือฉบับที่มีสภาพสมบูรณ์ที่สุดมาศึกษา
  - 1.2 ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาดก ทฤษฎีวรรณคดี ทฤษฎีทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาวัฒนธรรม
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ในขอบเขตที่กำหนดไว้ คือ ที่มา ความสัมพันธ์กับชาดกอื่น ๆ ลักษณะ วรรณศิลป์ คติธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคม
3. สรุปผลการวิจัย และ เสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ได้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมชาดกภาคใต้ในด้านที่มาของเรื่อง ความสัมพันธ์กับชาดกอื่น ๆ ทั้งนิบาตชาดก และพาหุภชาดก และลักษณะ เพราะวรรณกรรมประเภทนี้ของภาคใต้อาจยังไม่มีผู้ใดได้รวบรวม และศึกษาวิเคราะห์ในฐานะวรรณคดี เฉพาะประเภทมาก่อน
2. ให้รู้และเข้าใจในคุณค่าทางด้านวรรณคดี สังคม และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ในอดีต

นิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณคดี (ความหมายแคบ) หมายถึง หนังสือที่แต่งดี ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ในการแต่ง เป็นแบบอย่างได้ มีคุณค่าในด้านภาษาและเนื้อหา

วรรณคดี (ความหมายกว้าง) หมายถึง สิ่งที่แต่งโดยทั่วไปมีคุณค่าด้านภาษาและเนื้อหา
วรรณกรรม หมายถึง หนังสือที่แต่งโดยทั่วไป

วรรณกรรมชาดก หมายถึง หนังสือที่แต่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์

วรรณกรรมชาดกภาคใต้ หมายถึง หนังสือที่แต่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ที่พบต้นฉบับหนังสือบุคในจังหวัดภาคใต้ ที่มีในสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัฒนธนิมาวาส

วรรณกรรมแบบฉบับ หมายถึง วรรณกรรมที่ถือว่าแต่งได้สมบูรณ์ถูกต้อง เป็นแบบแผน และเป็นที่นิยม มักเป็นผลงานของพระมหากษัตริย์ และกวีราชสำนัก

ปัจจุบันวัตถุ หมายถึง เหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลอันเป็นเหตุให้เกิดชาดก

อดีตวัตถุ หมายถึง เนื้อเรื่องในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์

ประชุมชาดก (สโมธาน) หมายถึง การกลับชาติมาเกิดในสมัยพุทธกาลของตัวละครต่าง ๆ ในอดีตวัตถุ

วิวัฒน์ลักษณะแห่งตัวบท หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของบทประพันธ์ที่ผิดแปลกไปจากเดิม

อัครวิพากษ์ หมายถึง การแสดงออกถึงการถ่อมตนในการแต่งคำประพันธ์